



GYVIEJI ARCHYVAI

Perlojos respublikai – 100!

Tautos praecities heroizavimas, iš tos praecities „semiama stiprybė“ augina domėjimąsi ir tautos dabartimi, skatina pažinti jos šiandieną, suvokti jos esatį. Kadangi kiekvienas esame bendruomenės narys, tad bendruomenės pažinimas įgalina geriau pažinti ir save patį. To reikalauja jau Antikos mintis: nosce te ipsum! Per pirmąjį laisvės dešimtmetį valstybiškai subrendusios Lietuvos piliečiai imasi pažinti savo šalį keliaudami, t. y. de visu, betarpiškai, ima atrasti kas sava, pamatyti kas kitoniška, pajusti, kas nepatirta. Savaiame suprantama, dėmesys pirmiausia skiriamas tam, kas laisvės prasme – sakralu ir aktualu, pažinimo prasme – nauja

Trečiojo – ketvirtojo dešimtmečių sandūroje Perloją kaip buvusią nepriklausomą, savarankišką respubliką, kaip Lietuvos „partizanų lopišį“ ar „Lietuvos kazokus“, atvyksta pažinti ne tik spaudos, bet ir literatūros darbininkai. 1930 m. Perloją aplanko ir porą dienų čia viešia trečiafrontininkai Bronys Raila, Petras Cvirka ir Antanas Venclova. A. Venclova vėliau prisimins, kad dar toli nuo Perlojos jie girdėjo patarimus Perlojeje sveiktis su kiekvienu, ką besutiks, antraip gali būti riesta. P. Cvirka šią viešnagę, nešykštėdamas humoro ir spalvų, aprašė tu pačių 1930 m. liepos 27 d. „Sėkmadienyje“ (Nr. 30) (tepsinis 1930 m. rugpjūčio 3 d., Nr. 31), straipsnyje, pavadintame „Nepriklausomas kaimas Lietuvos pietuose“, su paantrašte: „Merkinė. – Saulė, upės ir smėlio toluma. – Plentas medžių šešėliuose. – Beveik katastrofa. – Laisvas, nepriklausomas Perlojos kaimas: žmonės, krautuvės, paminklas, bažnyčios ir t.t. (kelionės įspūdžiai iš Pietų Lietuvos)“. Ir P. Cvirka kaip Perloja – nesuvokiamas drašos kaimas, kur 33 vyrai pajėgūs per vieną naktį 150 gerai ginkluotų lenkų karių bekelnių ar vien tik su apatinėmis kelnėmis nuvyti net iki Varšuvos! Perlojiškis – „būtinai drąsus, pasiryžęs bet kur galvą už savo kaimo reikalus praskelti.“ Taigi Perloja pagal Cvirką (kalba netaisyta):

[...] Plentas nuo Merkinės į Perloją – gražiausias gal visoj Lietuvoj. Medžiai užgožia dangų ir nuo mėlynų šešėlių toluma darosi tamsi, juoda kaip tunelis. Taip daug kilometrų. Daug sluoksnių susikibusių viršūnėmis pakelėse. Staiga taksi stabdomas! Žiūrėm, prieky, staigiu pasisukimu iš šono išlindo motociklistas ir mauna tiesiai mums į nosis. Taksi padaręs griežtą vingį nuklypavo į griovį, o motociklas pralėkęs pro padangas taip pat nugaravo į griovį. Kas nukentėjo? Mes visi automobilių susispaudę ir tylūs kaip išgąsdinti vanago žvirbliai. – Tu gyvas? – Kažin ar aš gyvas – klausiu savęs. Savijauta pagerėja, ir kai sužinojau, kad nė vienas per daug nenukentėjo, pradėdam juokauti. Niekam negalima kaltės primesti. Tai gražus plentas mūsų kalnietininkai! Motociklisto irgi, matyt, būta ekskursanto ir grožėtasi kaip ir mūsų. Į ausį vyrui juk nekirsi, jei laiku nesustabdė mašinos.

Taip po pirmosios katastrofos, kuriai vis dėlto nepaaukavom nė vienas savo nosies nė kojos, išmukom į garsų Perlojos kaimą. Perlojeje, rodos, 300 namų ir dešimtis kart tiek gyventojų. Taigi didžiausias kaimas visoje Lietuvoje. Sunkiausias kovų už Nepriklausomybę laikais, kai perlojiečiams nusibodo su visais kovoti, sumanė į perlojiečių Perlojos kaimo respubliką, o visus kitus – lietuvius ar lenkus paskelbti priešais. Iniciatoriams vėliau teko nuo komendantų nukentėti. Perlojiečiai vis dėlto nenurimo ir prašė nors autonomijos, arba savo valsčiaus valdybą duot jiems įsisteigt. Ir čia nepavyko. Tada jie sumanė savo pagrobta lenkų kaimo galą, už Merkio, būtinai atsiumti. Pavaizinti vietos klebono trimis litrais baltosios 33 vyrai naktia, kas su pagaliais, kas su šautuvais išpuolė net stovėjusių lenkų rezervą iš 150 kareivių ir išvaikė beveik visus be kelnė. Kai kurie, sako, baltom kelnėm net Varšuvoj atsidūrė. Pavalde kelias dienas kaimą, buvo vėl lenkų per didžiausią vargą išginti. Ir bendrai Perlojos vyras – būtinai drąsus, pasiryžęs bet kur galvą už savo kaimo reikalus praskelti. Čia visi ar seni, jauni baimės nežino. Jie myli tik savo kaimą. Jiem svarbu jų kaimo laisvė ir nepriklausomybė.

Kartais atsitinka, kad pas Perlojaus merginas atvažiuoja pirštis jaunikis iš tolimesnių kaimų. Tokiam tai – amen! Supjaustys perlojiečiai plėškes, nukirps arkliam uodegas, pridės pilną vežimą didžiausių akmenų ir paleis pakalnėn į Merkį. Todėl Perlojaus merginos – tik perlojiečiam. Šiaip perlojiečiai žmonės geri, nuoširdūs. Neužkabink jų, nesipūsk – būsi mylimas ir įgauti pasiūlymą. Skriaudos ir priešpaudos jie nemėgsta. Net ir didžiausias pasienio policininkų būrys čia į perlojiečių peštynes bei kitus asmeniškų reikalus nesikiša. Žino, kad tų vyrų geriau neliesi. Neapsakomai drąsios, nemėgstančios skriaudos čia ir moterys. Buvo čia nelabai senai



S. Lūžys

kryžių ir pūva. Palei šventorių man netyčia teko susitikti dailininką Tarabildą, susirūpinusį irgi šių daiktų pervežimu Čurlionies galerijon. Pasirodo, kad provincijos klebonai ir kunigai vis dar daugumoj nesupranta ir neįvertina tautodailės rinkimo svarbos. Nulupti nuo pūvančio kryžiaus dievuką – jie laiko šventvagyste. Juk vėliau ar anksčiau jis čia supus. Tuo tarpu muzėjuje – nauja visokeriopa.

Teke vaikščiolt ilgąja Perlojos gatve. Ilga Perlojo kaimo gatvė. Sekmadienio pavakare praeidami mes iš vieno lango girdėjom smuiką, iš kito merginos juoką, iš trečio triukšmą įgėrusių. – Čia krikštynos šiandien, – pasakė mus vedęs Perlojos mokytojas Aravičius. Pasiklausėm dainų, pastoviniavom ir gluosnių taku, sutikdami merginų ir vyrų būrius patraukėm tolyn. Kūtime kaimo gale išgirdom liūdną giesmę. – Čia mirė jauna mergaitė vakar, – pasakė mum mokytojas. Mat Perloją visuomet taip. Jei viename gale krikštynos, kitame laidotuves, o vidury – vakaruškos. Toks kaimo gyvenimas. Tokie įvairumai. O perlojiečiui tai tik ir pramoga. Jie užsideda sekmadienio rytą „gutapferčiaus maniškę“, pasisuodina, pasispaudo batus ir traukia nuo viešo galo į kitą. Vienur gaus išgert, paliūdės, jei bus reikalas ... Dar kaimo pusiau neperėjus, mus patiko keistos išvaizdos raitelis. Jo žilas senis su baltom drobės kelnėm, batus užsimovęs ir į vieną akį įsispaudęs mėlyna monokli. Mes neišlaikėm ir beveik prasujuokėm. – Tai mūsų seniūnas, – pasakė mokytojas, – joja iš pašto, matyt, gavęs kredencialus. Senis truputį neprimato viena koja, viena akim neprimato (neprimato viena akim, viena koja neprimato – red.), tai ir arklys ir monoklis jam lygiai reikalingi ... Toliau einant išgirdom staiga Vertinskį, paskum dar kažkokį „mnie bezkaniečno žutko“ bevaikomis vinimis. Jos frontalinė pusė yra didelė medžio stovyla, nykstanti, trupanti, nykstanti. Kai mažas varpas pervertas virbu juda, stovyla su lango rėmais sudaro savotiškai gražų senų varpu, kuris vis dar tebeskamba, atveži Kaunan.

rumo nuvažiuoja į Kauną ir nusipirko šią muziką, o dabar kas vakarą ir griežia sau. Nei šis nei tas merginai į galvą įpuolė – muziką nusipirkt. Žinoma, jeigu bliaut, tai tegu bliaut iš lango ne karvė, o Vertinskis! – nusijuokė aiškintojas.

Ką daugiau galima apie tą kaimą parašyt? – Och, begalybes! Visokių dalykų ten atsitinka. Štai neseniai Kaune pasklidus naujom moterų madom, viena inteligentiškesnė perlojietė užsisakė ir pasisiūdinė Merkinėj moderniška, ilgais, žemė siekiančiais sparnais suknelę. Gražų sekmadienį ji paradnai išėjo iš namų ir padariusi mandrų pasisukimą, iškėlusį galvą pasirodė kaimo aikštėj netoli bažnyčios. Čia tuoj vyrai „galafeičikai“ pakreipė. Vėl nauja baidyklė! Pradėjo kvatotis, replikas siūst. Mergina staiga aštriai atsikrto. Tada keli vyrai nutvėrė už suknelės skvermų ir pradėjo tampyt. Ta šaukti. Gera proga pasijuok! Po kelių minučių naujos mados skelbėja turėjo grįžt per rinką namo su nudraskytais skvernais. Mergina iš gėdos nesirodžius kelias dienas. Dabar Perlojeje, galima sakyti, vyrauja tautiška Perlojos kaimo mada. Vyrų kostiumų būtinumas: – galifė kelnės, kepturė su odiniu diržuku ir būtinai ant šono. Seneliai dėvi vasarą tik apatines kelnės, o jei tu neturi, – galima ir visai be jų. Merginos, tiesa, mėgsta be galo aiškiai spalvuotas medžiagas. Todėl raudonos, mėlynos, žalios, šviesiai geltonos – svarbiausias mados punktas. Juo kurios nors aiškesnės ir labiau pastebimos spalvos suknelė, juo daugiau į tą įpuola garbintojų.

Provincijos vaizdai „Sėkmadieny“

Nepriklausomas kaimas Lietuvos pietuose.

MERKINĖ. – SAULĖ, UPĖS IR SMĖLIO TOLUMA. – PLENTAS MEDŽIŲ ŠEŠĖLIUOSE. – BEVEIK KATASTROFA. – LAISVAS, NEPRIKLAUSOMAS PERLOJOS KAIMAS: ŽMONĖS, KRAUTUVĖS, PAMINKLAS, BAŽNYČIOS IR T. T. (Kelionės įspūdžiai iš Pietų Lietuvos).

Illustration of a newspaper page with text and images. The text includes a description of the Perloja region and mentions of 'Merkinė', 'Saulė, upės ir smėlio toluma', and 'Plentas medžių šešėliuose'. There are three small portraits of men and a larger illustration of a building or structure.

Sėkmadienis. 1930, liepos 27 d.

Šį puslapį remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

